

Latvijas Zinātnes universitāšu augstākās izglītības un zinātnes uzstādījumi iekļaušanai partiju programmās, valdības Deklarācijā un Rīcības plānā.

Latvijas Zinātnes universitātes aicina noteikt augstākās izglītības, zinātnes, pētniecības un inovācijas paātrinātu attīstību par augstāko valsts politikas prioritāti, nodrošinot zināšanās balstītu Latvijas izaugsmi. Šī mērķa īstenošanai nepieciešams palielināt izdevumu apjomu pētniecības un attīstības darbībām līdz 300 miljoniem EUR 2023.gadā un līdz 600 miljoniem EUR 2027.gadā, kas sekmētu eksporta apjomu palielināšanu līdz 22 miljardiem EUR 2023.gadā un līdz 27 miljardiem EUR 2027.gadā, kā arī nodrošināt papildus 150 miljonus EUR patiesās vienas studiju vietas izmaksas segšanai augstākajā izglītībā.

Attiecīgi veicamie uzdevumi, kas iekļaujami partiju programmās, valdības Deklarācijā un Rīcības plānā:

- **Iekļaut 2023. gada budžeta prioritātēs aprēķināto studiju vietu bāzes finansējumu vismaz 2327 EUR apmērā** (papildus koriģējot ar inflāciju, bet nesamazinot valsts finansēto budžeta vietu skaitu), nodrošinot šim mērķim papildus 150 miljonus EUR gadā augstākās izglītības finansēšanai.

Izziņai: Latvijā 2022. gadā studiju bāzes finansējums ir apmēram 50% no 2009. gada līmeņa (1630,11 EUR vienai studiju vietai) un tas nesedz faktiskās izmaksas. KPMG Baltics SIA pētījuma rezultātā tika secināts, ka studiju vietas bāzes izmaksām ir jābūt vismaz 2327,19 EUR. Šajā aprēķinā nav ietverta kara izraisītā inflācija.

- **Lineāri palielināt investīcijas P&A&I aktivitāšu finansēšanai vismaz līdz 1,5% no IKP (2027.g.), nodrošinot vienotas publiskajam un komercsektoram pieejamas pētniecības un inovāciju ekosistēmas izveidi valstī** (iesaistot LZA, Augstākās izglītības institūcijas, Valsts zinātniskos institūtus, inovatīvās kapitālsabiedrības). Papildus nepieciešams noteikt Zinātņu universitātes par inovāciju ekosistēmas koordinatoriem, pārņemot daļu no Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai deleģētajām tehnoloģiju pārneses funkcijām, īstenojot un finansējot to īstenošanu, kā arī biznesa inkubatoru attīstību Zinātnes universitātēs.

Izziņai: 2020. gadā Latvija P&A&I investēja 0,71%, kamēr ES – vidēji 2,3% no IKP ar plānoto izaugsmi līdz 3% 2027.g. 2018. gadā, rēķinot uz 1 zinātnisko darbinieku (PLE izteiksmē), tas sastādīja 30 833 euro jeb tikai 29% no ES-27 vidējā līmeņa (105 568 euro). NAP papildu atbalstam P&A no valsts budžeta 2021. – 2027.gadam paredz 196,5 miljoni euro. Mērķis sasniegt 0,4 % valsts budžeta finansējumu P&A ir nepietiekami, lai samazinātu plaisu ar ES-27 valstu vidējo līmeni.

- **Panākt zinātnes bāzes finansējuma palielināšanu līdz vismaz 50% no kopējā P&A&I finansējuma**, tādējādi nodrošinot zinātnisko institūciju finansiālo stabilitāti un akadēmiskā un zinātniskā personāla piesaisti un attīstību.

Izziņai: Kopumā valsts finansē 22 zinātniskās institūcijas. Zinātnes bāzes finansējums stagnēja no 2016. -2021.gadam ieskaitot, paliekot robežās no 27,1 – 28,1 miljoniem. Zinātnisko institūciju, kuras saņem zinātnes bāzes finansējumu, budžetos tas 2019. gadā vidēji veidoja 16 % no kopējā institūcijas P&A finansējuma, kamēr 84% bija atkarīgi no veiksmes projektu konkursos, līgumdarbu piesaistes un saimnieciskās darbības. Papildus bāzes finansējums 2022.-2024.gadam 10 600 000 euro apmērā ik gadu ir nepietiekams, lai nodrošinātu zinātnisko institūciju darbības stabilitāti.

- **Panākt būtisku doktoru skaita (vismaz 300 PhD gadā) un sagatavotības līmeņa pieaugumu.**

Izziņai: Latvijā ir 0,6 doktori uz 100 tūkst iedzīvotāju (pēdējā vieta ES valstu starpā), kamēr vidēji ES ir 2,3 doktori uz 100 tūkst. iedzīvotājiem. Zinātniskajām institūcijām trūkst aktīvu pētnieku kritiskās masas. Saskaņā ar OECD datiem, 2016. gadā Latvijā starptautisko studentu īpatsvars doktorantūras programmās bija 11 %, savukārt 2017. gadā – 10 %, kas kavē Latvijas pētniecības un inovācijas izaugsmi.

- **Izstrādāt un pieņemt Zinātnes universitāšu likumu.**

Izziņai: Zinātnes universitāšu likums ļaus Zinātnes universitātēs pilnvērtīgi integrēt studiju, zinātnes un inovāciju procesus, saskaņā ar to veidot atbilstošu akadēmisko amatu saimi un noteikt pienākumu universitātēm zinātnes procesa ietvaros iegūtās zināšanas komercializēt. Likumam jāparedz papildu finansēšanas nosacījumi zinātnes universitātēm, lai tiktu sekmēta zinātnes universitāšu iekļaušanās pasaules reitingu 500 vadošajās pozīcijās.

- **Panākt augstskolu institucionālās akreditācijas ieviešanu, ar to pakāpeniski aizstājot līdzšinējo pieeju, kad akreditācija nepieciešama gan augstskolām/koledžām, gan studiju virzieniem.**

Izziņai: Šobrīd tiek akreditētas 53 augstākās izglītības iestādes un 29 studiju virzieni. Institucionālā akreditācija ļaus Latvijā pāriet no kvalitātes kontroles uz kvalitātes vadību, sekmējot universitāšu attīstību un nodrošinot vienkāršāku studiju satura pielāgošanu mūsdienu mainīgajām darba tirgus prasībām.

- **Mazināt dabaszinātņu un inženierzinātņu jomas speciālistu iztrūkumu, veicinot jauniešu interesi un motivāciju izvēlēties STEM jomas studijas, izveidojot valsts līmeņa STEM veicināšanas un komunikācijas stratēģiju.**

Izziņai: Ekonomikas ministrija savā 2022.gada informatīvajā ziņojumā par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm secina, ka 2030.gadā darba tirgū būs vērojams speciālistu ar augstāko izglītību STEM jomās iztrūkums (-9,1 tūkt.) un būtisks darbaspēka pārpalikums sociālajās un humanitārajās zinātnēs (+26,5 tūkt.). Jaunieši neizvēlas STEM jomas studijas. 2021.gadā tikai 5% no vidusskolas absolventiem kārtoja centralizēto eksāmenu fizikā un tikai 4% – ķīmijā. Savukārt matemātikas eksāmenā vidējā atzīme bija tikai 36%.

- **Straujāk palielināt studējošo stipendiju skaitu un to apjomu**

Izziņai: Viens no būtiskiem argumentiem studējošo priekšlaicīgai studiju pamešanai ir ierobežotie finanšu resursi, kas neļauj pilnvērtīgi pievērsties studijām. 2017. gada EUROSTUDENT pētījums norāda, ka papildus ikdienas un dzīvošanas tēriņiem, ko segtu minimālās mēneša darba samaksai līdzvērtīgs aizdevums, studentiem ir arī jāsedz papildus ar studijām saistīti izdevumi – rēķini par interneta pakalpojumu izmantošanu, utt. Tāpēc stipendiju skaita un apjoma palielināšana ir būtisks rīks absolventu skaita pieauguma veicināšanai.

Rīgā, 2022. gada 15. jūlijā

Latvijas Universitātes padomes priekšsēdētājs

Ivars Kalviņš

Rīgas Tehniskās universitātes padomes priekšsēdētājs

Andris Vanags

Rīgas Stradiņa universitātes padomes priekšsēdētājs

Reinis Bērziņš

Latvijas Lauksaimniecības universitātes padomes priekšsēdētāja

Laimdota Straujuma